

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Харківського національного
педагогічного університету імені
Г.С. Сковороди

Ю.Д. Бойчук

2021 року

ВИТЯГ

із протоколу № 8 від 02 листопада 2021 року засідання фахового семінару про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації аспірантки кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди В.В. Пісоцької на тему: «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів північного сходу України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 091 – Біологія

ПРИСУТНІ: Головуюча на засіданні – д.б.н., професор кафедри зоології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Маркіна Т.Ю.; д.б.н., професор, завідувач кафедрою зоології Чаплигіна А.Б.; д.б.н., професор кафедри зоології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Харченко Л.П.; д.б. н., професор, завідувач кафедрою ботаніки ХНПУ імені Г.С. Сковороди Леонтьєв Д.В.; д.б.н., зав. кафедрою зоології та екології Дніпровського національного університету імені О. Гончара д.б.н. Пахомов О.Є.; д.б.н., старший науковий співробітник ДПМ НАН України Бокотей А.А.; д.б.н., зав. лабораторії вірусних хвороб птиці, ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» професор Музика Д.В.; д.б.н. професор, заступник декана з навчально-інноваційної роботи біологічного факультету ХНУ імені В.Н Каразіна Шабанов Д.А.; к.б.н., науковий співробітник Черемоського національного природного парку Юзик Д.І.; к.б.н., доцент кафедри зоології, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Ликова І.О.; к.с.-г.н., доцент кафедри зоології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Бачинська Я.О.; к.б.н., доцент кафедри зоології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Мухіна О.Ю.; к.б.н. доцент кафедри зоології Брезгурова О.О.; науковий співробітник відділу палеонтології ННПМ НАН України Яненко В.О.; науковий співробітник Двурічанського національного природного парку к.б.н. Баник М.О.; к.б.н. старший науковий співробітник ДПМ НАН України Дзюбенко Н.В.

Серед присутніх докторів наук – 6 за напрямом дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: Обговорення дисертації випускниці аспірантури ХНПУ імені Г.С. Сковороди 2021 року Пісоцької Валерії Валеріївни на тему: «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів північного сходу України» зі спеціальності 091 – Біологія. Науковий керівник: доктор біологічних наук, професор кафедри зоології ХНПУ імені Г.С. Сковороди Чаплигіна А.Б. Рецензенти: доктор біологічних наук, професор Харченко Л.П., кандидат біологічних наук, доцент Ликова І.О. Дисертація пройшла перевірку на plagiat, ID перевірки 1009088544, відсоток співпадінь 18.8%.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень, що проводяться на кафедрі зоології Харківського національного педагогічного

університету імені Г.С. Сковороди згідно з темою № 0ППУ008883 «Вивчення механізмів підтримання біорізноманіття на різних рівнях організації біологічних систем» у складі проблеми «Тваринний світ: вивчення і раціональне використання». Тема дисертації була затверджена та уточнена Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол №7 від 31 жовтня 2017 року; протокол № 4 від 17 травня 2021 року).

СЛУХАЛИ: наукову доповідь випускниці аспірантури кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди 2021 року Пісоцької В.В. за матеріалами дисертаційної роботи «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів північного сходу України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 091 – Біологія.

ВИСТУПИЛИ:

Поставили запитання: д.б.н., проф. Шабанов Д.А., д.б.н. Пахомов О.Є., д.б.н., проф Харченко Л.П., Яненко В.О., к.б.н. Юзик Д.І., д.б.н., проф. Маркіна Т.Ю., д.б.н., проф Музика Д.В., д.б.н., проф. Леонтьєв Д.В., к.б.н., доц. Ликова І.О.

З позитивною оцінкою дисертаційної роботи виступили:

1) **науковий керівник**, доктор біологічних наук, професор, завідувачка кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Чаплигіна А.Б.;

2) **рецензенти:** професор кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, д.б.н., проф. Харченко Л.П.; к.б.н., доцент кафедри зоології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Ликова І.О.

Взяли участь в обговоренні роботи: д.б.н., проф. Шабанов Д.А., д.б.н. Пахомов О.Є., д.б.н., проф. Маркіна Т.Ю., д.б.н., проф Музика Д.В., д.б.н., проф. Леонтьєв Д.В., проф. Харченко Л.П.

УХВАЛИЛИ:

На підставі експертизи дисертаційної роботи, доповіді здобувача, поставлених запитань присутніх і відповідей здобувача, обговорення учасниками засідання основних Положень дисертації, виступів наукового керівника та рецензентів прийняти такий висновок щодо дисертаційної роботи Пісоцької В.В. «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів північного сходу України».

1. Актуальність роботи.

Лісосмуги є штучними екосистемами, де видовий склад, структура населення птахів, особливості формування орнітокомплексів, екологія видів залежить від впливу низки природних та антропічних факторів. Поглиблення і розширення антропогенного впливу на фауну та їх екологію робить актуальним дослідження характеру, послідовності і наслідків цих змін. Для ефективного впровадження природоохоронних заходів необхідно досліджувати закономірності динаміки орнітокомплексів у просторі та часі. Слід враховувати географічне положення населених пунктів, ландшафтно-кліматичні зони,

особливості рельєфу, антропогенну трансформацію досліджуваних екосистем, інші параметри, що впливають на стан орнітофауни. Важливим є провести аналіз орнітофауни лісосмуг по всій території України. На цей час дослідження стосувалися, переважно, центральних та південних областей України. Орнітофауна лісосмуг північного сходу України є маловивченою та потребує комплексного аналізу та деталізації.

Отримані дані є важливими для розробки заходів з охорони та збереження біорізноманіття антропогено змінених штучних біогеоценозів.

Мета дослідження – виявити структурно-функціональні закономірності формування орнітокомплексів лісосмуг різних типів північного сходу України

Для досягнення поставленої мети були позначені наступні **завдання**:

1. Встановити таксономічний склад, географо-генетичну та екологічну структуру орнітокомплексів лісосмуг різного типу (полезахисних, лісосмуг вздовж автомобільних доріг та залізничних магістралей);
2. Визначити ступінь схожості орнітокомплесів лісосмуг різного типу та основні фактори, що впливають на просторово-часову структуру гніздових орнітокомплексів;
3. Установити сезонну динаміку щільності та видового складу орнітофауни полезахисних лісосмуг;
4. Виявити закономірності консортивних зв'язків птахів із деревними автотрофами при розташуванні гнізд фонових видів (на прикладі *Turdus merula* та *T.philomelos*) у полезахисних лісосмугах різного типу;
5. Оцінити значення плодово-ягідних рослин в трофічних зв'язках птахів різних типів полезахисних лісосмуг;
6. Проаналізувати біогеоценотичне значення полезахисних лісосмуг при формуванні агроценозів та екомережі під час міграції і післягніздових кочівель птахів
7. Розробити рекомендації до спрямованого формування та збереження орнітокомплексів лісосмуг різного типу.

Об'єкт дослідження – орнітокомплекси лісосмуг різного типу.

Предмет дослідження – екологічний аналіз орнітокомплексів лісосмуг різного типу.

Методи та матеріали дослідження: обліки птахів здійснювали за загальноприйнятими методиками. Основні обліки чисельності птахів здійснювали у репродуктивний період у перші години після світанку, птахів виявляли як по голосу, так і за візуальною реєстрацією окремих особин. Кожного співаючого самця вважали за пару. При обліку чисельності птахів використовували метод багатократного картографування.

2. Формування наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Дисертаційна робота В.В. Пісоцької присвячена вивченю екологобіологічних особливостей формування орнітокомплексів лісосмуг (штучних лісових насаджень) різного типу: полезахисних, лісосмуг вздовж автошляхів та лісосмуг, що межують з залізничними коліями.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Вперше вивчено сучасний стан орнітокомплексів лісосмуг різних типів північного сходу України, де прослідковується вплив різних екологічних факторів; досліджено багаторічну та сезонну динаміку структури орнітокомплексів лісосмуг різних типів північного сходу України у період міграцій і після гніздових кочівель птахів та при формуванні агроценозів; встановлено вплив різних природних та антропогенних факторів на видове різноманіття орнітокомплексів лісосмуг, які можуть бути науковою базою при створенні стратегії дій раціонального використання лісосмуг та при збереженні рідкісних видів.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Методи дослідження відповідають меті та поставленим завданням, об'єкту і предмету дослідження. Робота обґрунтована з використанням глибокого аналізу літературних джерел. Наукові положення й висновки – чіткі, науково обґрунтовані, достовірність яких підтверджено методами математичної статистики.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених. Авторкою продемонстровано глибоку теоретичну підготовку, як з біології, так і з предмету та об'єкту дослідження. Робота є результатом 4-річних досліджень (2017–2021 рр.) дисерантки. Дисеранткою було самостійно проведено збір та обробку матеріалу, аналіз результатів і формулювання висновків. Зокрема, збір матеріалу та здійснення обліків птахів на дослідженій території, підрахунок та визначення видів проведені авторкою самостійно.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Отримані дані є важливими для розробки заходів з охорони та збереження біорізноманіття антропогенно змінених штучних біогеоценозів. Вперше вивчено сучасний стан орнітокомплексів лісосмуг різних типів північного сходу України, де прослідковується вплив різних екологічних факторів.

7. Використання результатів роботи.

Основні наукові положення дисертації використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Охорона природи та заповідна справа», «Екологія птахів» на факультеті природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти ХНПУ імені Г.С.Сковороди. На основі отриманих даних розроблено та надано для впровадження рекомендації для голів та депутатського корпусу об'єднаних територіальних громад, щодо охорони та екологічно обґрунтованого використання полезахисних лісосмуг.

8. Повнота викладення результатів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації, виконані у співавторстві. Основні результати теоретичних і експериментальних досліджень за темою дисертації опубліковані у 17 наукових працях, зокрема, 5 публікацій у фахових виданнях, які входять до переліку МОН України, одній статті – у виданні що включене до

Міжнародних наукометричних баз даних Scopus/Web of Science, 1 стаття – у науковому виданні Польші, 11 – матеріали конференцій і тези доповідей.

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження:

Статті у наукових фахових виданнях,

які входять до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Pesotskaya V. V., Chaplygina A. B., Shupova T. V., Kratenko R. I. Fruit and berry plants of forest belts as a factor of species diversity of ornithofauna during migration period. Biosystems Diversity. 2020. Vol28 №03 C.290–296.
DOI:10.15421/012038

Статті у інших фахових виданнях

1. **Пісоцька В. В.** До орнітофауни полезахисних лісосмуг Харківської області. Ecology and Noospherology. 2019. 30(1) С. 56–61 **DOI: 10.15421/031910**
2. **Пісоцька В.В.** Особливості розміщення гнізд дрозда співочого (*Turdus philomelos* Brehm) та чорного (*Turdus merula* L.) у полезахисних лісосмугах Харківської області. Науково-практичний журнал Екологічні науки. 2020. №29. С.80-86. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.2-29.1.13>
3. **Пісоцька В.В.** Аналіз сезонних аспектів орнітофауни полезахисних лісосмуг Харківської області. Наукові основи збереження біотичної різноманітності. 2019. 10(17) 1. С. 111-120. **ISSN 2220-3087**.
4. **Пісоцька В.В.** Особливості формування Орнітокомплексів залізничних лісосмуг Харківської області. Біорізноманіття, екологія та експериментальна біологія. 2020. №2 С.91-97. **DOI:https://doi.org/10.34142/2708-5848.2020.22.2.10**
5. Пісоцька В. В., Ярось О.О. Аналіз видового складу та чисельності орнітофауни лісосмуг вздовж автошляхів Харківської області. Colloquium-journal 2021. 18(105) С. 3-9. <https://doi.org/10.24412/2520-6990-2021-17104-3-9>

Тези наукових доповідей

1. **Пісоцька В.В.** Особливості формування орнітокомплексів різних типів полезахисних лісосмуг Харківської області. Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова", том 21.Херсон, 2020.С. 237-241.
2. **Пісоцька В.В.,** Редя Н.Ю. До гніздової біології *merops apiaster* l. на території Куп'янського району Харківської області. Друга міжнародна конференція молодих учених «Харківський природничий форум». (Харків, 19-20 квітня 2019). Харків, 2019. С. 84.
3. **Пісоцька В. В.** До орнітофауни штучних лісонасаджень у Борівському районі Харківської області. «Біологія: від молекули до біосфери» Матеріали XII Міжнародної конференції молодих науковців (Харків, 29 листопада – 1 грудня 2017). Харків, 2017. С 176.
4. **Пісоцька В.В.,** Чаплигіна А.Б. Особливості формування орнітокомплексів полезахисних лісосмуг (на прикладі Харківської області). І Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю Екологічні дослідження у вищих навчальних закладах. (Херсон 16 листопада 2018) Херсон, 2018. С. 155.
5. **Пісоцька В.,** Бондаренко Н., Самойлова М. Особливості формування орнітокомплексів байрачних лісів Харківської області. Матеріали Міжнародної

зоологічної конференції Фауна України на межі ХХ – ХХІ ст. Стан і біорізноманіття екосистем природоохоронних територій. (Львів-Шацьк, 12-15 вересня 2019). Львів-Шацьк, 2019. С133.

6. **Пісоцька В.В.** До вивчення видового складу птахів лісосмуг вздовж автошляхів Куп'янського району. Міжнародна конференція молодих учених, ХНПУ імені Г. С. Сковороди [за заг. ред. Т. Ю. Маркіної, Д. В. Леонтьєва]. (Харків, 15-16 трав. 2020). Харків, 2020. С.235-236.
7. **Пісоцька В.В.** Видовий склад птахів лісосмуг залізничної магістралі Харківської області. XII Міжнародна Інтернет-конференція Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики. (Мелітополь, 21-23 січня 2020 року). Мелітополь, 2020. С. 190.
8. **Пісоцька В.В.** Динамика видового и количественного состава птиц полезащитных лесополос Харьковской области (Украина). XV Международная орнитологическая конференция Северной Евразии. (Минск, 2–7 ноября 2020). Минск, 2020. С.372.
9. **Пісоцька В.** Основні аспекти формування орнітофаяни полезахисних лісосмуг в осінньо-зимовий період на території Харківської області. XIX Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції молодих учених «Молоді вчені у розв'язанні актуальних проблем біології, тваринництва та ветеринарної медицини» (Львів, 3–4 грудня 2020 р.). Львів, 2020. С. 89.
10. **Пісоцька В. В.** Порівняльний аналіз видового складу орнітофаяни лісосмуг транспортних систем Харківської області. Актуальні проблеми дослідження довкілля. Збірник наукових праць (за матеріалами IX Міжнародної наукової конференції). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.(Суми, 25-27 травня 2021). Суми, 2021. С. 96.
11. **Пісоцька В., Ярис О. О.** Особливості поширення *Viscum album* L. у лісосмугах різного типу на території Харківської області.«Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі».Херсон : Іздательский дом "Гельветика", 2021. С. 14-16.

9. Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідалися і обговорювалися на: Міжнародній зоологічній конференції Фауна України на межі ХХ – ХХІ ст. Стан і біорізноманіття екосистем природоохоронних територій. (Львів-Шацьк, 12-15 вересня 2019).

10. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано науковою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму проведеного автором дослідження. Зміст наукової роботи викладено українською мовою в логічній послідовності та доступною для сприйняття, адекватно використано наукові терміни. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України №979 від 21.10.2020 року.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань. Дисертація В.В. Пісоцької на тему «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів

північного сходу України», повністю відповідає паспорту спеціальності 091 – Біологія.

12. Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота В.В. Пісоцької виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, що відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень досліджень, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи спеціальності 091 – Біологія, засідання фахового семінару Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди рекомендую дисертацію В.В. Пісоцької «Структурно-функціональне значення захисних лісосмуг у формуванні орнітокомплексів північного сходу України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 091 – Біологія до захисту.

Результати відкритого голосування:

«ЗА» - 15

«ПРОТИ» - немає

«УТРИМАЛИСЬ» - 1

Головуюча на засіданні фахового семінару:

доктор біологічних наук, професор

Т.І.О. Маркіна

Рецензенти:

доктор біологічних наук, професор,

завідувач кафедри зоології

Л.П. Харченко

кандидат біологічних наук,
доцент кафедри зоології

I.O. Ликова

Секретар:

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент кафедри зоології

О.Ю. Мухіна

Підпись *Маркіна Т.І. Харченко Л.П., Ликова І.О., Мухіна О.Ю.*
засвідчується про. загальний